

Het belang van Riet

Foto 1. Vitaal waterriet
in het Zwarte Meer
(foto: J. Graveland).

De laatste jaren zijn rietgordels langs het open water in moerassen en meren in Nederland sterk in omvang afgenomen (Graveland & Coops, 1997; fig. 1). Deze rietgordels bestaan uit in het water wortelend riet: waterriet (foto 1). Dit Riet is verdwenen en heeft plaats gemaakt voor open water. De afname van de oppervlakte rietgordels doet zich in tal van Europese landen voor en werd dertig jaar geleden voor het eerst gesignaleerd in Duitsland (Ostendorp, 1989; den Hartog et al., 1989).

Het belang van rietgordels voor de ecosystemen in meren en moerassen kan moeilijk worden overschat. De rietgordels zijn niet alleen van belang voor organismen die van de rietkragen zelf gebruik maken, maar ook voor de vele soorten

van het open water en de verlandingsvegetaties achter de rietkraag. In de rietgordels zelf broeden en foerageren moerasvogelsoorten, waarvan een groot aantal op de Rode Lijst staat. Voorbeelden zijn de Roerdomp, Purperreiger, Lepelaar, Porselein, Grote karekiet en Snor (Graveland, dit nummer; den Boer, dit nummer). Verder vormen de rietgordels een belangrijk paai- en opgroeigebied voor een aantal vissoorten, waaronder de Snoek (Nagelkerke et al., dit nummer). Een goede snoekenstand bevordert het ontstaan van een soortenrijke levensgemeenschap in het open water, doordat Snoeken prederen op bodem omwoelende en zooplanktonetende vissoorten, zoals de Brasem. Een laag bestand van deze vissoorten leidt tot helder water dat rijk is aan waterplanten en arm aan algen. Rietgordels hebben ook een positief effect op de waterkwaliteit, doordat ze slib invangen en voedingsstoffen aan het water onttrekken, met name stikstof (Oosterberg, 1996). Voor soorten op het land zijn rietgordels van belang, omdat ze de oevers stabiliseren en een successie

mogelijk maken naar andere vegetatietypen met een vaak grote floristische en faunistische rijkdom. Bij de fauna gaat het daarbij vooral om insecten. Belangwekkende soorten zijn bijvoorbeeld Moerassprinkhaan en Grote vuurvlieder. De verlandingsvegetaties zijn echter vooral van belang vanwege het grote aantal bijzondere plantensoorten. Dat geldt in het bijzonder voor moerasvarenrietland, trilveenrietland en veenheide, die vanwege hun zeldzaamheid en grote waarde zijn opgenomen in de Habitatrichtlijn (Loff et al., dit nummer). Vanwege deze centrale positie van rietgordels kan men ze zien als de katalysator van het moeras.

Naar de omvang en oorzaken van de afname van rietgordels is ondertussen veel onderzoek gedaan. Momenteel zijn veel natuurontwikkelingsprojecten gestart met als doel moerassen te herstellen of te creëren. Ook krijgen moerassen in het natuurbeleid veel aandacht (b.v. Natuurbeleidsplan, Overlevingsplan Bos en Natuur). Het is daarom van belang dat onderzoeksresultaten snel ter beschikking komen van terreineigenaren, beheerders en beleidsmakers. Nederland heeft een internationale verantwoordelijkheid voor de instandhouding van moerassen, omdat het relatief uitgestrekte moerassen heeft waarin veel plant- en diersoorten voorko-

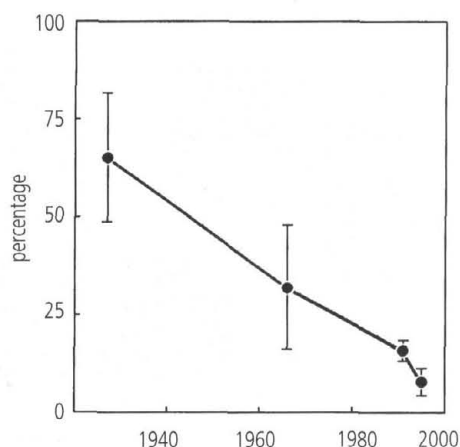

Fig. 1. De afname van rietgordels in de Reeuwijkse Plassen in de loop van deze eeuw. Weergegeven is het aandeel van de

oever waarlangs waterriet voorkwam (gemiddelde \pm s.d. van zeven plassen; naar Graveland, 1998).

in meren en moerassen

men, die elders in West-Europa zeldzaam zijn geworden. In september 1997 werd daarom door het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), in samenwerking met Staatsbosbeheer en het Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA), een workshop georganiseerd met als thema 'Riet in meren en moerassen: functies, bedreigingen en beheer'. De presentaties op deze workshop vormen de basis voor dit themanummer.

Opzet themanummer

Om te kunnen begrijpen waarom de hoeveelheid waterriet in omvang is afgenomen, is inzicht nodig in de belangrijkste eigenschappen van de rietplant. In het eerste artikel zet Clevering deze eigenschappen op een rij. Ze gaat vervolgens in op de gevolgen van de ophoping van organische stof op de bodem voor de vitaliteit van het Riet, alsmede op de betekenis van eutrofiëring en het huidige stabiele waterpeil (fig. 2) op deze ophoping van organische stof. Coops beschrijft de betekenis van Riet als natuurlijke oeverbescherming, en gaat in op de schadelijke effecten van golfwerking, in combinatie met een constant waterpeil, op rietkragen.

Graveland illustreert het belang van waterriet voor moerasvogels en laat zien dat de huidige verspreiding van het waterriet goed is te verklaren aan de hand van de waterpeildynamiek in de betreffende wateren. Hij betoogt dat een aantal dilemma's in het huidige beheer van moerassen in belangrijke mate voortvloeien uit verdwijnen van waterriet. Een voorbeeld is de sterke predatie door Vossen op Lepelaars door gebrek aan veilige broedplaatsen in waterriet. Nagelkerke et al. gaan in op het belang van waterrietgordels voor paaiende vissen, in het bijzonder de Snoek. Zij laten zien dat de aanwezigheid van waterrietgordels, via

hun betekenis voor Snoeken, effect kunnen hebben op de gehele levensgemeenschap van het aangrenzende open water.

Daarna volgen twee bijdragen vanuit de praktijk. Hierin worden ervaringen beschreven met het herstel en de ontwikkeling van rietmoeras. Remmelzwaal & Verheule gaan in op de achtergrond en de uitvoering van een groot moerasontwikkelingsproject in het Vossemeer. Loff et al. gaan in op de verschillende mogelijkheden die men in het beheer van laagveenmoerassen heeft om de successie terug te zetten of nieuwe successiereksen zich te laten ontwikkelen, en op het succes daarvan. Van dergelijke grootschalige 'veldexperimenten' kan men veel leren, mits ze vergezeld gaan van een goede monitoring en aanvullend onderzoek.

Den Boer gaat in op het beheer en het beleid met betrekking tot moerasvogels, in verband met het gereedkomen van het Beschermingsplan Moerasvogels (Vogelbescherming Nederland, 1999). Hij bespreekt in hoeverre het rijksbeleid en het beheer aansluiten bij de huidige kennis over het functioneren van moerassen en de eisen die moerasvogels stellen. Daarbij gaat hij o.a. in op de kwaliteit van de landelijke gegevens over het beheer van moerassen en van de gegevens over de relatie tussen rietlandbeheer en vogeldichtheden.

In het slotartikel trekken Graveland & Hosper conclusies uit de bijdragen van dit nummer, en gaan ze in op het belang van een natuurlijke waterpeildynamiek voor rietmoerassen. Zij bediscussieren de

wenselijkheid van een anti-verstarringsbeleid, een dynamiekpotentiekaart en kennisuitwisseling tussen beheerders en onderzoekers als instrumenten om te komen tot een behoud en herstel van moeraslevensgemeenschappen.

Dit themanummer kon tot stand komen dankzij subsidie van het Wereldnatuurfonds, het Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling/RIZA, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland.

In de ad hoc redactie van dit themanummer zaten dr.ir. Jaap Graveland (IBN-DLO, thans RIKZ), dr. Arie L. Spaans (IBN-DLO), dr. Henk Siepel en drs. Isa (H.L.) Schimmel.

Literatuur

- Graveland, J., 1998.** Reed die-back and the decline of the Great reed warbler *Acrocephalus arundinaceus* in The Netherlands. *Ardea*, in druk.
- Graveland, J. & H. Coops, 1997.** Achteruitgang van rietgordels in Nederland. *Landschap* 14: 67-86.
- Hartog, C. den, J. Kvet & H. Sukopp, 1989.** Reed. A common species in decline. *Aquatic Botany* 35: 1-4.
- Ostendorp, W., 1989.** 'Die-back' of reeds in Europe, a critical review of literature. *Aquatic Botany* 35: 5-26.
- Oosterberg, W., 1996.** De waterkwaliteit in de moeraszone van de Oostvaardersplassen. *Flevobericht* nr. 412, Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied.
- Vogelbescherming Nederland, 1999.** Soortbeschermingsplan Moerasvogels. Uitgave Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Natuur, Den Haag.

De redactie

Fig. 2. Het effect van peilregulatie op het waterpeil in de Friese boezem (bron: Provincie Friesland). In 1876 was het waterpeil nog min of meer natuurlijk, in 1976 was het gereguleerd. Het jaar 1976 is gekozen, omdat dit een jaar was met een zeer droge zomer.

